

आदिवासी सामाजाच्या उन्नतीकरीता राबविण्यात येणाऱ्या योजनेच्या धर्तीवर भटक्या जमाती-क या मागास प्रवर्गातील धनगर व तत्सम समाजातील लाभार्थ्यांना राज्यस्तरीय योजनेंतर्गत भूमीहीन मेंढपाळ कुटुंबासाठी अर्ध बंदिस्त, बंदिस्त मेंढीपालन करण्याकरीता जागा खरेदीसाठी अनुदानस्वरूपात एकवेळचे एकरकमी अर्थसहाय्य देण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन

कृषी, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: पविआ-१०१९/प्र.क्र.२०२/पदुम-३

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,

मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२

दिनांक: १६ सप्टेंबर, २०१९

प्रस्तावना :-

राज्यातील अनुसूचित जमाती या मागास प्रवर्गाच्या म्हणजेच आदिवासी सामाजाच्या सर्वांगिण विकासाच्या दृष्टीने राज्यशासनाकडून राबविण्यात येणाऱ्या विविध योजनांच्या धर्तीवर राज्यातील भटक्या जमाती - क या मागास प्रवर्गातील धनगर व तत्सम समाजाच्या सर्वांगिण विकासासाठी विविध १३ नवीन योजना सुरु करण्यास मा. मंत्रीमंडळाने मान्यता दिली असून, सदर १३ योजनांमध्ये भटक्या जमाती-क या मागास प्रवर्गातील धनगर व तत्सम समाजातील भूमीहीन मेंढपाळ कुटुंबासाठी राज्यस्तरीय योजनेंतर्गत अर्ध बंदिस्त, बंदिस्त मेंढीपालन करण्याकरीता जागा खरेदीसाठी किंवा ३० वर्षांच्या भाडे करारावर जमीन भाऊचाने घेण्यासाठी अनुदानस्वरूपात एकवेळचे एकरकमी अर्थसहाय्य देण्याचा विषय अंतर्भूत आहे.

२. राज्यातील भटक्या जमाती (भज-क) या मागास प्रवर्गातील धनगर व तत्सम समाजातील मेंढपाळ विविध ठिकाणी भटकंती करून, शेळ्या-मेंढ्यांचे पालन पोषण करून, उदर निर्वाह करतात. अशा स्वरूपाच्या भटकंतीमुळे त्यांना अनेक समारथ्यांना तोंड द्यावे लागते. जसे, भटकंतीवर जाताना ते सर्व कुटूंबिय समवेत जातात, त्यामुळे त्यांच्या पाल्यांना शैक्षणिक सुविधा मिळत नाहीत. परिणामी, या समाजामध्ये निरक्षरतेचे प्रमाण जास्त आहे. आरोग्य सुविधेअभावी महिला व बालकांच्या प्रकृतीस्वास्थ्यांची हानी होते. नैसर्गिक आपत्ती शिवाय इतर कारणास्तव त्यांच्याकडील पशुधनाचा मृत्यू झाल्यास त्यांना आर्थिक नुकसान भरपाई मिळत नाही. परिणामी, सावकाराकडून कर्ज घ्यावे लागते. त्यामुळे आर्थिक परिस्थिती आणखी खालावत आहे.

३. या समाजाच्या सतत भटकंतीमुळे समाजाच्या मुख्य प्रवाहापासून दूर रहावे लागत असल्यामुळे, त्यांना आर्थिक, शैक्षणिक व सामाजिक प्रगतीपासून वंचित रहावे लागत आहे. वरील सर्व बाबी विचारात घेता, भटक्या जमाती (भज-क) या मागास प्रवर्गातील धनगर व तत्सम समाजास मुख्य प्रवाहात आणण्यासाठी नवीन योजना सुरु करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. त्यानुषंगाने खालीलप्रमाणे शासन निर्णय निर्गमित करण्यात येत आहे.

शासन निर्णय:-

४. भटक्या जमाती-क या मागास प्रवर्गातील धनगर व तत्सम समाजातील भूमीहीन मेंढपाळ कुटुंबासाठी राज्यस्तरीय योजनेतर्गत अर्ध बंदिस्त, बंदिस्त मेंढीपालन करण्याकरीता जागा खरेदीसाठी किंवा ३० वर्षाच्या भाडे करारावर जमीन भाऊऱ्याने घेण्यासाठी अनुदानस्वरूपात एकवेळचे एकरकमी अर्थसहाय्य देण्याची योजना खालीलप्रमाणे राबविण्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे:-

- (i) राज्यस्तरीय योजनेतर्गत राज्यातील मुंबई व मुंबई उपनगर हे २ जिल्हे वगळता उर्वरीत ३४ ग्रामीण जिल्ह्यात राज्य शासनाने वेळोवेळी अधिसूचीत केलेल्या केवळ भटक्या जमाती (भज-क) या मागास प्रवर्गातील धनगर व तत्सम समाजामधील भूमीहीन मेंढपाळ कुटुंबासाठी सन २०१९-२० या वित्तीय वर्षापासून या योजनेचा लाभ देण्यात यावा.
- (ii) उक्त मागास प्रवर्गातील ज्या मेंढपाळ कुटुंबाच्या मालकी हक्काची महाराष्ट्र राज्यात कोणत्याही ठिकाणी, कोणत्याही प्रकारची शेतजमीन नाही, अशा भूमीहीन मेंढपाळ कुटुंबातील कोणत्याही एका सदस्यास (पुरुष किंवा ऋती) या योजनेतर्गत लाभ देण्यात यावा.
- (iii) या योजनेतर्गत भूमीहीन मेंढपाळ कुटुंबासाठी अर्ध बंदिस्त, बंदिस्त मेंढीपालन करण्याकरीता किमान १ गुंठा जागा खरेदी करण्यासाठी, जागेच्या किंमतीच्या ७५ टक्के अथवा किमान ३० वर्षासाठी भाडेकरारावर जागा घेण्यासाठी भाऊऱ्यापोटी द्यावयाच्या रकमेच्या ७५ टक्के रक्कम एकवेळचे एकरकमी अर्थसहाय्य म्हणून कमाल रु. ५००००/- मर्यादेत अनुदान देण्यात यावे.
- (iv) या योजनेतर्गत प्रथम टप्प्यात २००० लाभार्थीना वरीलप्रमाणे अनुदान देण्यात यावे.
- (v) सदर योजनेतर्गत लाभार्थीना द्यावयाच्या ७५ टक्के अनुदानासाठी सन २०१९-२० या आर्थिक वर्षाकरीता एकूण रु. ९०.०० कोटी एवढ्या निधीस मान्यता देण्यात येत आहे.
- (vi) या योजनेसाठी आवश्यक असणारा निधी विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभागाकडून उपलब्ध करून, वितरीत करण्यात येईल.

५. योजनेचा उद्देशः-

- (i) राज्यातील भटकंती करणाऱ्या धनगर व तत्सम समाजातील पशुपालकांना पारंपारिक पद्धतीने करीत असलेल्या मेंढी / शेळीपालन या व्यवसायापासून त्यांना शाश्वत उत्पन्नाचा ऋत निर्माण करून देणे व त्याद्वारे त्यांचा सामाजिक व आर्थिक स्तर उंचावण्यास मदत करणे.

- (ii) राज्यामध्ये बंदिस्त मेंढी / शेळीपालन व्यवसायास चालना देणे.
- (iii) मेंढीपालन व्यवसायामध्ये अर्ध बंदिस्त किंवा बंदिस्त मेंढीपालन ही संकल्पना प्रभावीपणे राबविणे.
- (iv) मेंढीपालनाचा पारंपारिक व्यवसाय असणाऱ्या समाजातील युवकांना रोजगाराची संधी उपलब्ध करून देणे.
- (v) राज्यामधील शेळ्यांच्या संख्येमध्ये वाढ करून, राज्याच्या कृषि व संलग्न क्षेत्रातील रथूल उत्पन्न वाढीच्या दराचे उद्दिष्ट साध्य करण्यास मदत करणे.
- (vi) स्थायी स्वरूपाच्या ठाणबंद पद्धतीने शेळीपालन करण्यासाठी पशुपालकांना आकर्षित करून त्यांना स्थैर्य निर्माण करून देणे.
- (vii) राज्यातील मेंढ्यांच्या संख्येमध्ये सातत्याने होत असलेली घट थांबविणे किंवा हुना त्यामध्ये वाढ करून स्वयंरोजगाराच्या संधी उपलब्ध करून देणे.
- (viii) राज्यातील मेंढी / शेळीपालन व्यवसायास चालना देऊन ग्रामीण रोजगार निर्मिती करणे.

६. योजनेचे स्वरूप:-

- (१) सदर योजना राज्य शासनाने वेळोवेळी अधिसूचीत केलेल्या केवळ भटक्या जमाती (भज-क) या मागास प्रवर्गातील धनगर व तत्सम जमातीमधील ज्या मेंढपाळ कुटुंबाच्या मालकी हक्काची महाराष्ट्र राज्यात कोणत्याही ठिकाणी, कोणत्याही प्रकारची शेतजमीन नाही, अशा भूमीहीन मेंढपाळ कुटुंबातील कोणत्याही एका सदस्यास (पुरुष किंवा स्त्री) या योजनेचा लाभ देणे.
- (२) या योजनेमध्ये सन २०१९-२० या आर्थिक वर्षापासून भूमीहीन मेंढपाळ कुटुंबासाठी अर्ध बंदिस्त, बंदिस्त मेंढीपालन करण्याकरीता किमान १ गुंडा जागा खरेदी करण्यासाठी, जागेच्या किंमतीच्या ७५ टक्के अथवा किमान ३० वर्षासाठी भाडेकरारावर जागा घेण्यासाठी भाड्यापोटी द्यावयाच्या रकमेच्या ७५ टक्के रक्कम एकवेळचे एकरकमी अर्थसहाय्य म्हणून कमाल रु. ५० हजार एवढे अनुदान वाटप करणे.
- (३) सदर योजनेमध्ये ७५ टक्के हिस्सा राज्य शासनाचा राहील व २५ टक्के हिस्स्याची रक्कम लाभार्थ्यांने उभारणे आवश्यक आहे.
- (४) २० मेंढया/ शेळ्या व १ मेंढानर / बोकड एवढे पशुधन संगोपन करण्याकरिता सर्वसाधारणपणे खालीलप्रमाणे जागेची आवश्यकता असते:-
- (i) २०+ १ मेंढी/ शेळी गटासाठी शेड बांधकाम
- (अ) २१ प्रौढ मेंढयां / शेळ्यांसाठी १० चौ. फुट प्रमाणे २१० चौ. फुट
- (ब) २० कोकरांसाठी प्रत्येकी ५ चौ. फुट प्रमाणे १०० चौ. फुट
- (क) एकूण बांधकाम ३१० चौ. फुट

(ii) मोकळ्या जागेस कुंपण उभारणी

(अ) २१ प्रौढ मेंढया / शेळ्यांसाठी २० चौ. फुट प्रमाणे ४२० चौ. फुट

(ब) २० कोकरांसाठी प्रत्येकी ५ चौ. फुट प्रमाणे १०० चौ.फुट

(क) एकुण ५२० चौ. फुट क्षेत्रास कुंपण

(५) २० मेंढया/ शेळ्या व १ मेंढानर / बोकड एवढे पशुधन संगोपन करण्याकरिता एकूण शेड बांधकामाकरिता ३१० चौ. फुट व ५२० चौ. फुट क्षेत्रास कुंपण अशी एकूण ८३० चौ. फुट जागेची तसेच चाच्याची साठवणूक याकरिता लागणारी जागा विचारात घेऊन साधारणपणे १००० चौ. फुट म्हणजेच १ गुंठा जागा पुरेशी आहे.

७. योजनेच्या अंमलबजावणीची कार्यपद्धती:-

(१) पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी महाराष्ट्र मेंढी व शेळी विकास महामंडळामार्फत योजनेस व्यापक प्रसिद्धी देऊन, याकरिता जिल्हा पशुसंवर्धन उपायुक्त यांचे मार्फत अर्ज मागविण्यात येतील. त्यानुसार खालील निवड समिती मार्फत लाभार्थीची निवड करण्यात येईल:-:-

(i) जिल्हा पशुसंवर्धन उपआयुक्त - अध्यक्ष

(ii) जिल्हा पशुसंवर्धन अधिकारी, जिल्हा परिषद - सदस्य

(iii) संबंधित तालुक्याचे पशुधन विकास अधिकारी (विस्तार) - सदस्य

(iv) सहाय्यक आयुक्त पशुसंवर्धन,
जिल्हा पशुसंवर्धन उपआयुक्त कार्यालय- सदस्य सचिव

(२) निवड करण्यात आलेल्या लाभार्थीची अंतिम यादी प्रसिद्ध करून त्यानुसार लाभधारकांना जागा खरेदीकरिता अथवा जागा भाडेकरारावर घेण्याबाबत कळविण्यात येईल.

(३) निवड झालेल्या लाभार्थीनी विकत घ्यावयाच्या किंवा ३० वर्षाच्या भाडे करारावर घ्यावयाच्या जमिनीची तपशील माहिती व कागदपत्रे संबंधित पशुधन विकास अधिकारी (विस्तार) यांचेकडे सादर करावीत. त्यानुसार जागेची प्रत्यक्ष पडताळणी पशुधन विकास अधिकारी (विस्तार) यांचे मार्फत करून, अनुदानाचा प्रस्ताव जिल्हा पशुसंवर्धन उपायुक्त यांचे मार्फत महामंडळाकडे पाठवावा. त्यानंतर लाभार्थीच्या हिश्श्याची रक्कम बँक खात्यात जमा केल्याची खात्री करून, शासकीय देय असलेले ७५ % अनुदान महामंडळामार्फत थेट हस्तांतरण पद्धतीने (DBT) लाभधारकांच्या बँक खातेवर जमा करण्यात येईल.

(४) लाभार्थीने जमीन खरेदी अथवा ३० वर्षाच्या कालावधीसाठी भाडे करारावर जमीन घेतल्याचे कागदपत्रांची सक्षम प्राधिकाच्याकडे नोंदणी करील, नोंदणी करण्यात आलेल्या कागदपत्रांची सत्यप्रत महामंडळाकडे जमा करेल.

(५) लाभार्थ्यांने सदर योजनेच्या अंमलबजावणी चूक केल्याचे दिसून आल्यास, त्या लाभार्थ्यांकडून अनुदानाची रक्कम दंडासह वसूल करण्याबाबत विहीत महसूल कार्यपद्धतीचा अवलंब करण्यात येईल.

८. कार्यन्वयन यंत्रणा:-

राज्य क्षेत्रामध्ये राबविण्यात येत असलेल्या योजनेची अंमलबजावणी व्यवस्थापकीय संचालक, पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी महाराष्ट्र मेंढी व शेळी विकास महामंडळ, लि. पुणे यांचेद्वारे करण्यात येईल.

९. सदर योजनेसाठी स्वतंत्र लेखाशीर्ष निर्माण करण्याची कार्यवाही विभागाच्या स्तरावर करण्यात येईल.

१०. सदर आदेश विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभाग अनौपचारिक संदर्भ क्र.२०/उस, दिनांक १४.८.२०१९, नियोजन विभाग, अनौपचारिक संदर्भ क्र.१३२/१४३१, दिनांक १९.८.२०१९ व वित्त विभाग अनौपचारिक संदर्भ क्र. ३८५/व्यय-२, दिनांक २८.८.२०१९ अन्वये त्यांच्या सहमतीने निर्गमित करण्यात येत आहे.

११. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेताक २०१९०९११५४४२५६००९ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(विकास तु. कदम)
अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई-३२
२. आयुक्त पशुसंवर्धन, महाराष्ट्र राज्य, पुणे- ६७.
३. सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई व मुंबई उपनगर वगळून)
४. महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता / लेखा परीक्षा), महाराष्ट्र- १/२, मुंबई / नागपूर.
५. सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी
६. सर्व प्रादेशिक सहआयुक्त पशुसंवर्धन,
७. सर्व जिल्हा पशुसंवर्धन उपआयुक्त,
८. सर्व जिल्हा पशुसंवर्धन अधिकारी, जिल्हा परिषद
९. मा. मंत्री (पदुम) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-३२
१०. मा. मंत्री (विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
११. मा. राज्यमंत्री (पदुम) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-३२
१२. विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१३. वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२
१४. नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२
१५. निवड नस्ती (पदुम- ३).